

Društvene i humanističke nauke

dr sc. Đulsa Bajramović
Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

mr sc. Majra Lalić
Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

ULOGA NASTAVNIKA U CJELOVITOM RAZVOJU LIČNOSTI UČENIKA

REZIME

Škola, kao odgojno-obrazovna institucija, jedan je od najvažnijih elemenata u mentalnom razvoju djeteta. „Odgojne ustanove su odgojni faktori po svojoj profesionalnoj namjeni i djelatnosti. Društvo ih osniva da bi planski, sustavno i organizovano ostvarivalo pedagoške intencije odnosno odgojno-obrazovne zadatke“. (Vukasović, 1999, p. 333) U školi se djeca obrazuju, uspostavljaju socijalne veze, susreću s različitim izazovima, formiraju odgojno i emocionalno. Prolazak kroz školu i obaveze koje ona nosi sa sobom ne teče uvijek glatko. Nastavnici su stručne osobe koje vode učenike kroz odgojno-obrazovni proces i imaju odlučujuću ulogu koja u velikoj mjeri utječe na cjelokupni razvoj dječije ličnosti.

Ključne riječi: odgoj, obrazovanje, nastavnik, nastava, razvoj.

UVOD

Period djetinjstva karakterističan je po burnom fizičkom, emocionalnom, intelektualnom i socijalnom razvoju, koji je, pored naslijeđa, uslovljen utjecajima iz sredine u kojoj dijete odrasta i djeluje. To je period kojem treba dati poseban značaj, jer tada dijete izgrađuje svoju ličnost i postavlja temelje za budući život i uspjeh u njemu. Školu kao ustanovu u kojoj djeca provode mnogo vremena treba njegovati i nikako dopustiti da obrazovni aspekt potiskuje odgojni. Nažalost, u našim školama su češće situacije u kojima se obrazovanje stavlja ispred odgoja, u kojima nastavnici u prvi plan stavljaju gradivo i nastavne sadržaje i na taj način koče i škode razvoju cjelokupne ličnosti. Takvim stavom, oni vrednuju samo činjenice, znanje, tj. kognitivni aspekt razvoja, dok se ostali aspekti razvoja ličnosti zanemaruju. „Kognitivnim modelom škole dobiva se na pohranjenom znanju, a gubi na

razumijevanju; dobiva se na 'teoriji', a gubi na osjetilnom iskustvu; dobiva se na racionalnom prenošenju znanja, a gubi na ljudskoj neposrednosti, dobiva na kompetenciji za određena područja, a gubi na ljudskoj odgovornosti“ (Slatina, 2004).

Nastavnici bi trebali posmatrati svako dijete kao jedinstvenu osobu s individualnim obrascem razvoja i načina učenja. Postoje učenici koji su po svojoj prirodi takvi da im odgovara način na koji se uči u školama, pa su zbog toga uspješni i oni kojima ne odgovara, pa su zbog toga okarakterizirani kao nesposobni, nemirni, nemotivirani, i slično. Nastava treba biti organizirana tako da se njome razvija djetetovo samopuzdanje, osjećaj vlastite sposobnosti i pozitivan odnos prema učenju. Samo takvim načinom rada mogu se učenici motivirati i potaknuti da ispolje kreativne i interpersonalne sposobnosti, tj sve ono što mogu i znaju, a nisu bili u prilici da pokažu.

ODGOJNI RAD U NASTAVI

Ako se krene od pojmovnog određenja nastave (Filipović, 1977), primjećuje se da skoro sve definicije ističu da se nastava kao proces, pored usvajanja znanja, činjenica, navika, itd, odnosi i na izgrađivanje i formiranje cjelokupne ljudske ličnosti, tj. na odgoj. Dakle, odgoj bi trebao biti utkan u tu djelatnost jednako kao i obrazovanje. Od nastavnika se ne očekuje da drže predavanja o odgoju, nego da kroz nastavu i sadržaje odgojno djeluju i na taj način doprinesu svestranom razvoju učenikove ličnosti.

„Da bi se pojačao odgojni rad u nastavi, trebalo bi ohrabriti nastavnike za promjene koje dolaze s reformom škole, a podrazmijevaju uvažavanje individualnih razlika učenika i prilagođavanje nastave različitim sposobnostima učenika. To znači nadogradnja ili zamjena tradicionalnih obrazaca sa novim“ (Suzic, 2005).

Tabela 1. Stari i novi obrasci vaspitnog rada u nastavi

Stari obrasci	Novi obrasci
Nastavnik predaje novo gradivo.	Učenici zajedno sa nastavnikom, samostalno i interaktivno uče iz raznih izvora.
Učenici slušaju i ponavljaju.	Učenici aktivno uče, vrše prezentaciju.
Nastavni plan i program je imperativ, učenik ga mora savladati ili pada.	Nastavni plan i program se realizira po mjeri učenika
Nastavnik odlučuje kako će se učiti.	Učenici zajedno s nastavnikom odlučuju kako će se učiti.
Ocjenjuje se pokazano, ono što učenik zna napamet ili demonstrira.	Ocjenjuju se kompetencije, eksplicitne i implicitne.
Emocije su potisnute	Emocije se slobodno izražavaju.
Svoje znanje i kompetencije učenik demonstrira nastavniku.	Svoje znanje i kompetencije učenik demonstrira vršnjacima i nastavniku.
Nastavnik ocjenjuje.	Ocjenjuje nastavnik i svi učenici.

Stavljanje nastavnog sadržaja i nastavnika u prvi, a učenika u drugi plan, manifestira se kroz opterećenost učenika za reprodukciju mnoštva suvišnih činjenica, široko korištenje frontalnog rada i postojanje škola i odjeljenja s velikim brojem učenika. Sve to dovodi do zanemarivanja odgojne funkcij. Školskom reformom treba pospješiti razvoj djeteta preko rasterećenja nastavnih planovova i programa, korištenja metoda i sredstava za rad prilagođenih učenikovim sposobnostima i uzrastu.

NASTAVNIKOV DOPRINOS CJELOKUPNOM RAZVOJU UČENIKA

„Nastavnički poziv više nego mnoge druge profesije traži kvalitete bez kojih se ne može uspješno ostvarivati dužnost odgajatelja mladih i odraslih“. (Filipović, 1977)

Nastavnik je osoba koja pored poznavanja profesije i prenošenja znanja na učenika, treba da odgojno djeluje, da ostvari emotivnu prisnost, razumije poziciju učenika, upozna njegove slabosti, mogućnosti, te da na taj način potiče njegov cjelokupni razvoj.

„Čitav sklop odgojnog utjecaja povezan je s većim ili manjim stupnjem prihvaćanja odnosno neprihvatanjem nastavnika od strane učenika u školskom životu i radu“. (Jurić, 1977) Neprihvatanje nastavnika može dovesti do rezignacije, a to, pak, rezultira neuspjehom, što uzrokuje loš emocionalni odnos prema učenju i stvara probleme u ponašanju.

Zbog toga je bitno da osobe koje se bave nastavničkom profesijom, pored poznavanja sadržaja nastavnog predmeta, posjeduju i ogovarajuće znanje iz oblasti psihofizičkog razvoja djece.

„O položaju, ulozi i zadaćama učitelja u novoj reformisanoj školi govori se u svim osnovnim dokumentima. Npr. U *Bijelom papiru* preciznije u poglavlju 5, govori se o osnovnim obilježjima koje bi trebala posjedovati osoba koja se bavi učiteljskom, profesijom, neka od njih su:

- Odgovarajući stupanj obrazovanja, pedagoško-psihološka i didaktičko – metodička osposobljenost za izvođenje nastave...;
- Sposobnost identificiranja i uvažavanja individualnih razlika i stilova učenja;
- Sposobnost kreiranja adekvatnih uslova i okruženja za aktivno učenje i inkluzivno obrazovanje;
- Osposobljenost za evaluaciju rezultata učenja i razvoja učenika, te postupaka, metoda i oblika koje koristi u nastavi;
- Sposobnost voditelja fasilitatora, dijagnostičara, instruktora aktivne nastave, koordinatora, kreatora novih interpersonalnih odnosa, graditelja emocionalne klime u odjeljenju i menadžera nastavnog procesa;
- Motiviranost za stalno stručno usavršavanje i odgovornost za promjene u obrazovanju.“ (Pehar, 2007)

Od učitelja se očekuje da bude nosilac promjena, sudjeluje u školskim aktivnostima, a da bi to mogao ostvariti potrebna mu je odgovarajuća razina obrazovanja (pedagoško-psihološka, didaktičko-metodička osposobljenost za nastavnu praksu), sposobnost detekcije i uvažavanja individualnih potreba i razlika među učenicima, a time i kognitivnih stilova, sposobnosti kreiranja stimulativnog okruženja, poticanja aktivnog učenika, sposobnost realizacije inkludiranja učenika s posebnim potrebama, osposobljenost za evaluaciju ishoda učenja, sposobnost unapređivanja efekata učenja, motiviranost za posao koji radi, te spremnost na kontinuirano stručno usavršavanje i cjeloživotno učenje, kao i fleksibilnost za promjene i inovacije u vlastitoj praksi.

ZAKLJUČAK

Promjene koje nosi reformirana škola podrazumijevaju uvažavanje razlika među učenicima, individualiziranje i prilagođavanje nastavnih sadržaja svakom djetetu, s obzirom na njegove mogućnosti.

Dakle, sve više se u prvi plan stavlja ona odgojna funkcija škole koja je usmjerena ka razvoju cjelokupne ličnosti učenika. Odlučujuću ulogu u svemu tome ima nastavnik. Od njega se očekuje da omogući svakom učeniku doživljaj uspjeh, da djeluje i postigne što bolje rezultate, u skladu s njihovim mogućnostima.

Ako nastavnik zanemari istinu da svaki učenik ima individualne potrebe, karakterne osobine, da svakom ne odgovara kognitivni način učenja – tada ne može očekivati uspjeh.

Škola kao odgojno-obrazovna institucija, trebala bi izrazito njegovati odgojnu funkciju, a to neće moći sve dok u svom djelovanju ima preveliku dozu kognitivnog načina rada.

Razvoj socijalnih, emocionalnih i moralnih osobina učenika mora teći paralelno s kognitivnim razvojem. Na taj način, nastavnici će slati poruku učenicima da se vrednuju i cijene njihove kreativne osobine, interpersonalne karakteristike i moralne vrijednosti

LITERATURA

- Filipović, N (1977), *Didaktika*, IGKRO, „Svjetlost“ Zavod za udžbenike, Sarajevo.
- Jurić, V (1977), *Metodika rada školskog pedagoga*, Pedagoško-književni zbor, Zagreb.
- Pehar, L (2007), *Psihološke posljedice reforme osnovne škole*, „Službeni list“, Sarajevo.
- Slatina, M (2004). *Akceleracijom do „škole po mjeri učenika“*, „Didaktički putokazi“, br. 31, 10, str. 2 – 17.
- Suzić, N (2005). *Pedagogija za XXI vijek*. TT Centar, Banja Luka.
- Vukasović, A (1999). *Pedagogija*, Hrvatski katolički zbor „Mi“, Zagreb.

THE TEACHER'S ROLE IN THE HOLISTIC DEVELOPMENT OF STUDENTS' PERSONALITY

SUMMARY

School as an upbringing-educational institution is a highly important factor for child's development. "Educational institutions are pedagogical factors by the virtue of their professional purpose and activities. Society establishes them in order to accomplish pedagogical intentions regarding educational tasks in a planned, systematic and organised manner" (Vukasović, 1999, p. 333). These are the places to which the child comes after being with family and, as such, have tremendous impact on formation of child's personality. School is a place where the children are educated, establish social connections, are faced with different challenges, emotionally develop and get nurtured. School attendance and the obligations which follow from it will not always run smoothly. Teachers are the professionals which lead pupils through nurturing educational process and play a decisive part in the pupils' success or failure, which in turn, greatly affects the overall development of child's personality.

Keywords: upbringing, education, teacher, teaching, development.